

ИСТОРИЈА ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА СВЕТОГ ВАСИЛИЈА ОСТРОШКОГ У ФОЧИ

Богословско образовање у нашим западним крајевима има дугу традицију; тако је у манастиру Крка 1615. године основано училиште (време патријарха Пајсија и митрополита дабробосанског и егзарха далматинског Теодора), која је омогућила одржавање духовног живота у Далмацији и суседним покрајинама. И у каснијим вековима, у манастирима Тврдош, Житомислић, Завала, Добрићево, Озрен и Папраћа вршено је елементарно припремање будућих свештених лица, али као и у случају школе у манастиру Крка, без плана и програма, односно утврђене школске године.

Када су 1858. године у Мостар дошли школовани монаси Серафим Перовић и Нићифор Дучић, предложили су Црквеној општини оснивање припремне духовне школе, која је у октобру исте године почела да ради у манастиру Житомислић под називом „Приправна духовна школа за свештенство оба реда у Херцеговини“. У школи су предавани општи и теолошки предмети, а њен рад не би био могућ без материјалне помоћи руског конзула у Мостару. Школа је престала да ради 1860. године, када је Нићифор Дучић напустио манастир Житомислић. Шест година касније, у Мостару је отворена четвороразредна Духовна православна школа или Духовно заведеније, на иницијативу поменутог Серафима Перовића. Године 1867, школа је пресељена у Житомислић, али је укинута 1872. године, две године пошто су османске власти протерале Серафима Перовића. Из ове школе такође је потекло много свештеника и учитеља.

Црквена скупштина, одржана у Сарајеву 1863. године, одлучила је да већи новчани износ буде утрошен за народну просвету и оснивање Богословије у Бањалуци; на чело ове школе постављен је Васо Пелагић. Рад ове школе започео је у септембру 1866. године; тада је једини предавач био поменути Пелагић, а посебна пажња је била посвећена настави опште и српске историје, дијететике и гимнастике. Богословија, која је ускоро добила још неколицину предавача, примала је редовну помоћ Владе Кнежевине Србије. Васо Пелагић је Богословијом руководио три године, дошавши у сукоб са дабробосанским митрополитом

Игњатијем (фанариотом); године 1869, након једног ексцеса са османским властима, Пелагић је ухапшен и осуђен на прогонство у Малој Азији. После његовог протеривања, Богословија је наставила да ради све до босанско-херцеговачког устанка 1875. године; свршени ученици ове школе били су свештеници и учитељи, а неки су наставили студије у Београду.

Дуговечнија богословска школа била је Богословија у Рељеву, основана 1882. године на иницијативу дабробосанског митрополита Саве Косановића (1881-1885), који је био свестан важности постојања образованог свештенства у утврђивању православне вере и просвећивању народа. Богословија је почела да ради у октобру поменуте године у приватној кући у центру Сарајева, као прва висока школа у Босни и Херцеговини и матица будућег Универзитета. Земаљска влада је донела законске прописе који су јој омогућили да надзире рад ове четворогодишње Богословије, а њени професори су добијали државне плате. Две године касније, Богословија је пресељена у Рељево близу Сарајева, у нову зграду изграђену на имању митрополита Косановића. Богословија је константно трпела притисак државних власти, који су настојали да умање њен национални карактер и да наметну верност аустријској царској кући и прокламовани „босански дух“. После изнуђене оставке Саве Косановића 1885. године, нови митрополит Ђорђе Николајевић (1886- 1896), извршио је реформу плана и програма Богословије, са намером да у идућим годинама она добије факултетски ранг У време покрета за црквено-школску аутономију Срба у Босни и Херцеговини, један од захтева који је његово руководство истакло у меморандумима упућеним цару Францу Јозефу, била су већа права Епархијске скупштине у Сарајеву у руковођењу Богословијом, српским школама и фондовима.

Рељевска богословија је наставила да ради и у годинама Првог светског рата, а 1917. године пресељена је у Сарајево, у неподесну зграду Дјевојачке школе у центру града. У време Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, одлучено је да буде подигнута наменска зграда петоразредне (од школске 1928/29. шесторазредне) Богословије, али је избијање Другог светског рата онемогућило спровођење овог плана. У Другом светском рату, зграда Богословије коришћена је као затвор, а 1945. године Српска православна црквена општина у Сарајеву, без средстава за

реновирање оштећене зграде Богословије, уступила ју је Народном одбору града Сарајева на коришћење у периоду од петнаест година, под условом да народни одбор обнови зграду Богословије. Поменути одбор је зграду предао Комитету за високе школе, који је зграду доделио тек основаном Економском факултету Универзитета у Сарајеву.

Спровођењем национализације најамних зграда и грађевинског земљишта, 1958. године, зграда Богословије је национализована са образложењем да се ради о пословној згради у власништву правног лица. Жалба Црквене општине није усвојена, али је одређено да ће одштета за одузету зграду у центру Сарајева бити исплаћена у року од 50 година. Истовремено, национализована је и стара зграда Богословије у Рељеву, у којој је већ била смештена основна школа. Митрополит дабробосански Нектарије (1951-1966), више пута је код власти покретао питање отварања Богословије у Сарајеву, имајући у виду велики број ученика из Босне и Херцеговине у богословијама, који су се школовали у постојећим богословијама. Нектаријев наследник, митрополит Владислав Митровић (1967-1992), дао је крајем шездесетих година нову иницијативу за отварање Богословије, после враћања зграда Гази Хусрев-бегове медресе и Врхбосанске богословије, али му је руководство Републичке комисије за вјерска питања у јануару 1970. године одговорило да отварање православне богословије није згодно везати за исламско и римокатоличко школство и да не треба покретати питање који је народ више страдао у Другом светском рату, јер би то могло негативно да се одрази на међуверске односе у Босни и Херцеговини.

У пролеће 1977. године, на предлог епископа из Босне и Херцеговине, Свети архијерејски синод одлучује да буде основана четворогодишња Духовна академија у Сарајеву, као наследница некадашње Сарајевске богословије. На захтев митрополита дабробосанског Владислава да град Сарајево уступи Цркви део национализоване зграде Богословије, у којој је смештен Економски факултет, по угледу на смештај теолошких факултета Исламске вјерске заједнице и Католичке цркве у Сарајеву, Извршно вијеће Босне и Херцеговине, одлучило је да уступање дела зграде Богословије није могуће, него треба доделити Српској цркви одговарајући простор у Сарајеву, који ће бити коришћен за потребе Духовне

академије. У следећој деценији градске и републичке власти ништа нису учиниле да имплементирају ову одлуку Извршног вијећа. У време увођења вишестраначког система у Босни и Херцеговини, 1990. године, Извршно вијеће Босне и Херцеговине одлучило је да зграда Богословије буде враћена Српској православној цркви, а да Економски факултет добије нову зграду. У фебруару 1992. године, Економски факултет је донео одлуку да Српској православној цркви врати део зграде Богословије, али је избијање рата онемогућило спровођење ове одлуке.

У вихору грађанског рата, одлучено је да Духовна академија буде основана изван Сарајева. Нови митрополит дабробосански Николај Мрђа, објавио је у мају 1993. године да ће ова школа почети да ради у Фочи, после чега је у јесен исте године, комплекс бившег женског затвора у Велчеву додељен за просветне потребе Цркве. Годину дана касније, именована је Матица Духовне академије, коју су чинили: митрополит црногорско-приморски др Амфилохије Радовић, епископ захумско-херцеговачки др Атанасије Јевтић, епископ жички Стефан Боца, те професори др Прибислав Симић и др Жарко Видовић. Духовна академија Светог Василија Острошког у Фочи, која се од почетка налази у саставу Универзитета у Српском (Источном) Сарајеву, свечано је отворена на празник Покрова Пресвете Богородице, 14. октобра 1994. године, уз служење Свете Литургије и призив Светог Духа. У школској 1994/95. години било је 27 уписаних студената, међу њима неколицина некадашњих и садашњих професора Духовне академије (Богословског факултета) и Богословије у Фочи. Први ректор Духовне академије био је епископ др Атанасије Јевтић, а проректор митрополит Николај Мрђа. Владика Атанасије је, користећи свој научни углед, настојао да попуни катедре професорима, доцентима и асистентима, док је митрополит Николај поред опште бриге о Академији, посебну пажњу посветио оснивању и напредовању Библиотеке ове школе, тражећи донације у књигама и обезбеђујући новчана средства за њено функционисање.

Од школске 1996/97. године, у комплекс Духовне академије усељени су професори и ученици Богословије Света Три Јерарха из манастира Крка, који су се нашли у избеглиштву. Када је обновљен послератни рад Богословије у манастиру Крка, Фочанска богословија је преименована у Богословију Светог Петра

Сарајевског; тако су се под истим кровом нашле висока и средња теолошка школа са заједничким интернатом и капелом и дуго времена заједничком Библиотеком.

Први ректор Духовне академије, епископ Атанасије, дао је оставку у мају 1998. године, на заседању Светог архијерејског сабора, када је за новог декана изабран професор др Предраг Пузовић. Агилни професор Пузовић био је заслужан за ангажовање сталних професора и асистената, редовније одржавање предавања и доношење Уредбе Духовне академије. У његово време, средствима Владе Републике Србије, а захваљујући залагању професора Српског језика и књижевности на Академији Милана Радуловића (тадашњег министра вера у Влади Србије), реновирана је још једна зграда у кругу Академије, чиме је добијено много више места за условне учионице и рад администрације. Академија је у складу са својим научним карактером преименована у Богословски факултет Светог Василија Острошког, уживајући и даље велику подршку и бригу митрополита Николаја.

Предраг Пузовић повукао се са места декана крајем 2009. године, а за новог декана изабран је др Борис Брајовић. Његово руковођење Факултетом обележило је увођење три студијска смера од академске 2010/11. године. То су: општи смер, који траје четири године (8 семестара), а дипломцу доноси звање дипломираног теолога, као и могућност уписа на једногодишњи (двосеместрални) мастер програм постдипломских студија; практични смер, који траје три године (6 семестара) и даје дипломцу овог смера звање „теолога“, као и могућност уписа на једногодишњи (двосеместрални) мастер програм постдипломских студија; смер црквена уметност и сликарство, који траје четири године (8 семестара). Стицање дипломе овог смера носи први степен високе школске спреме и звање: теолог - црквена уметност и сликарство. Седиште овог смера је у Добоју. У време мандата декана Брајовића, Богословски факултет Светог Василија Острошког успоставио је редовну сарадњу са Православним богословским факултетом „Андреј Шагуна“ у румунском граду Сибиу.

У априлу 2014. године, за новог декана Богословског факултета Светог Василија Острошког изабран је доцент др Дарко Ђого, који је комплетне основне и постдипломске студије завршио на овом факултету. У својим контактима са студентима, професор Ђого увек истиче да студирање на Богословском факултету

подразумева пре свега живот у црквеној и академској заједници, а не просто лично надограђивање. Циљ студирања је стицање етоса Цркве, а не индивидуалистичког самоизграђивања. Студирање на Богословском факултету значи вежбање и стицање појмовног размишљања, аргументисања, критичког размишљања и научног рада, значи стицање доброг образовања из православне теологије и лепу општу културу.

После 22 године рада у лошим условима и ненаменским објектима смештеним у Велечеву, приградском насељу у околини Фоче, Богословски факултет Светог Василија Острошког од септембра 2016. године изводи наставу у реновираној згради у центру Фоче. Влада Републике Српске уложила је 3.000.000 конвертабилних марака у куповину и преуређење зграде некадашње дирекције Дрвног комбината „Маглић“. Нова зграда Богословског факултета освећена је 12. маја 2016. године, на празник Светог Василија Острошког, који је факултетска крсна слава. Светом архијерејском литургијом началствовао је епископ далматински Г. Фотије са епископима: захумско-херцеговачким Г. Григоријем, аустралијско-новозеландским Г. Иринејем, славонским Г. Јованом и топличким Г. Арсенијем, уз саслужење великог броја свештеника. Присутни су били и ректор Универзитета у Источном Сарајеву др Радослав Грујић, министар просвете Републике Српске Дане Малешевић и други угледни гости. После литургије додељене су дипломе свршеним студентима основних студија, као и магистрима и мастерима правословне теологије. Нове просторије Богословског факултета Светог Василија Острошког освештао је епископ топлички Г. Арсеније, изасланик Његове Светости патријарха српског Г. Иринеја.

Декан Богословског факултета у Фочи протојереј-ставрофор др Дарко Ђого рекао је да је тај велики дан чекан 22 године и да је ово први пут да Факултет у Фочи има сопствене кабинете и просторије које су наменски адаптиране у центру града, што је јако важно за високошколску установу. „Огромна је радост“, закључио је декан Ђого, „како професора и студената, тако и грађана Фоче, што на овај начин Богословски факултет трајно остаје овдје са оваквим капацитетима да може да свједочи истину Јеванђеља на један свевремен и савремен начин“.

Тако је окончан један период развојног пута Богословског факултета Светог Василија Острошког у Фочи, обележен пионирским напорима и тешкоћама, али и

духовним плодовима, које је ова висока богословска школа приносила на олтар духовности и црквене просвете. Рад Богословског факултета биће настављен у новим условима који ће одговорити потребама ове специфичне црквено-просветне институције, која има изузетну улогу и место у духовном, просветном и интелектуалном животу Републике Српске.

Саша Шољевић